

Minulost a budoucnost obrazu krajiny kolem Jičína

M. Lapka: The Past and the Future of the Landscape Image around the Town Jicin. Život. Prostr., Vol. 36, No. 1, 38 – 42, 2002.

Conference “Valdštejn’s Town Jicin – the Past, the Future encourages this study. The article is seeking for contemporary image related to Jicin Town. The history of the baroque Jicin landscape accomplishes its head about 1630 during the period of governor Albrecht z Valdštejna. It is still clear visible how broad-minded landscape plans were realised in terms of great alleys created as landscape corridors, symbolic buildings, and patches connecting all considerable landscape points. How it is with the contemporary image of this landscape?

Data were collected from sample of graduated academic community, as a control sample the students from the grammar school were used, the both groups far from the direct influence of Jicin town hall. Results show the image of Jicin and its landscape as an environment for Rumcajs fairy-tale, about ten years ago very popular TV cartoon story (about 50 % and even 80 % in control sample), on the other hand certain association with Albrecht z Valdštejna appears in more than 30 % in both sample. What is important result are associations of Jicin with the Cesky raj – the protected area from 1955 (more than 60 % or 40 %). It seems to be important for renewal of historical values and structures of landscape to use the both historical tradition and contemporary image as complementary ways, not as a competition.

Podnětem k této studii byla konference *Valdšejnovo město Jičín – minulost, budoucnost*, která se konala v listopadu 2001 ve městě Jičín. Chtěl jsem ukázat, jak jsou Jičín a jeho okolní krajina a příroda vnímány a jak podceňování nebo přehlížení takových výsledků může vést ke zklamání nebo k chybné strategii rozvoje města. Pro zasvěcené je možná těžké si představit, že by někdo vnímal obraz Jičína jinak, než jako barokní, spojený s velkolepou stavební aktivitou Albrechta z Valdštejna, obraz křižujících se světských a duchovních linií. Jsou zde linie zaměřené podle slunovratů, starých pohanských obětíšť, a to vše jako model barokního dvojího světa – duchovního a světského, umístěný v rozlehlé krajině v okolí města Jičín. Je to obraz krásný a svým rozsahem v Čechách jedinečný. Někdy však dochází u skupiny lidí, která s plným zaujetím chce obnovit poněkud zašlé kulturní dědictví k jevu, který můžeme pojmenovat *provozní slepota*.

Zájmové území je vymezeno trojúhelníkem měst Mnichovo Hradiště na západě, Jičín na východě a Turnov na severu. Uprostřed tohoto území se rozkládá první vyhlá-

šená CHKO v tehdejší Československu – CHKO Český ráj (1955). Hlavním důvodem její vyhlášení byla ochrana unikátních bizarních pískovcových útvarů zvaných skalní města. Jsou výsledkem zložitých geologických pochodů, které začaly zhruba před 100 milióny let vznikem mělkého moře, po jeho ústupu měkký pískovec podléhal erozi a čedičové výlevy (nejznámější tvoří dvě věže hradu Trosky) vystoupily nad okolní povrch. Nejvyšším vrchem je Kozákov (744 m n. m.), kraj je protkán potoky, říčkami a množstvím rybníků, vegetační pokrývka je díky různým stanovištním podmínkám poměrně pestrá. Najdeme zde zvrát vegetačních stupňů, kdy se v údolích daří chladnomilné a bažinné vegetaci, zatímco nahoře na skalách najdeme květenu suchomilnou a teplomilnou. Lesy jsou převážně jehličnaté – borovice a smrky.

Historická krajina Jičínska je navrhována jako *krajinná památková zóna*. Jistě právem. Barokní úpravy krajiny dosáhly vrcholu kolem r. 1630 a panství Albrechta z Valdštejna tak předběhlo o sto let další významné barokní kompozice na Šporkově panství Kuks, na Lichteinstein-ské Lednici a ve Valticích na Moravě. I když původní

záměr Valdštejnův nebyl pro jeho smrt dokončen, je svým rozsahem velkolepý. Především italský architekt Pieronni se zapsal do okolní krajiny kompozicí kasina s loggií, to vše propojeno čtyřřadou linií lipové aleje – libosadu – s Jičínem. Osa libosadu končila ve Valdicích, v místě vyhlédnutém pro poslední Valdštejnův odpočinek. Sídlo – kasino – libosad – Valtická kartouza tvoří jádro celé barokní kompozice a je dodnes dobře patrné. Na ně navazovaly dálkové linie na okolní hory Tábor, Veliš – Kumburk. To vše je zasazeno do již tak malebné krajiny Českého ráje nedaleko Prachovských skal.

Nakolik se podaří základní osy této krajinné kompozice obnovit, nově naplnit a transformovat do živé podoby, závisí mimo jiného na tom, zda je tento barokní obraz města Jičína a jeho krajiny obecně vnímán, dokonce zda je sdílen i lidmi mimo dosah tohoto kraje. V kulturní krajině totiž vždy rozhoduje nejen hodnota ekosystémů, ale také lidské hodnoty a preference toho-kterého koutu přírody.

Sociologický průzkum vnímání obrazu krajiny v okolí Jičína

Výběr respondentů byl velmi jednoduchý. Vycházíme z toho, co se potvrzuje při sociologických průzkumech celkem běžně: největší přehled o problému mají lidé s nejvyšším vzděláním. Pro naši anketu to tedy znamená, že největší obecný přehled o souvislostech města Jičína by měla mít skupina lidí s nejvyšším formálním vzděláním, tedy vysokoškoláků. Jako kontrolní byla vybrána skupina středoškoláků, studentů gymnázia.

Skupinu vysokoškoláků (VŠ) tvořili aktivní vědeckí pracovníci z akademických ústavů v Českých Budějovicích ve věku 30 – 60 let, profesně byly zastoupeny nejrozličnější obory, s převahou přírodovědných. Kontrolní skupina gymnazistů (SŠ) byla zastoupena studenty ve věku 15 – 16 let. Obě skupiny byly od Jičína a jeho bezprostředního informačního vlivu dostatečně vzdáleny, měly stejný počet (35) respondentů, stejný poměr mužů a žen (20:15), všichni VŠ navštívili alespoň jednou za život město Jičín, mezi SŠ to byla zhruba polovina (18).

Anketní otázky byly dvojího typu:

1. Když uslyšíte výraz "město Jičín", jaké tři okamžité asociace se Vám vybaví?

2. Město Jičín je spojené s výrazy (uveďte 3 nejvýznamnější):

- odpovídající baroknímu obrazu Jičína (v dalším textu kategorie označená jako "naše"): Albrecht z Valdštejna, baroko, libosad (aleje),
- matoucí výrazy bez přímého spojení s Jičínem (kategorie označená jako zavádějící): Kateřina Zaháňská, rokoko, mohyly,

- širší výrazy spojené s Českým rájem obecně (kategorie označená jako širší): pískovcové skály, hrad Trosky, polodrahokamy.

U odpovídajících a matoucích výrazů byla dodržena stejná struktura výrazů, to znamená historická osobnost, historická epocha a významný krajinný prvek. U širších výrazů jde o známé turistické atrakce Českého ráje. Vše promícháno vypadalo takto:

Město Jičín je spojené s názvy jako:
Zaškrtněte 3 podle Vás nejvýznamnější

Rokoko	pískovcové skály	libosad (aleje)
Polodrahokamy	Kateřina Zaháňská	hrad Trosky
Albrecht z Valdštejna	mohyly	baroko

Druhý typ otázky byl již cílenější a nabízel explicitně obraz Jičína – Valdštejnova města ve spojení s Valdštejnem, dobou, ve které dosáhl Jičín největší rozkvět a ve spojení s nejnápadnější a jedinečnou linií krajiny, s lipovým libosadem.

Odpovědi na první otázku: *Když uslyšíte slovní spojení "město Jičín", jaké tři okamžité asociace se Vám vybaví? Lze shrnout do několika kategorií.*

Kategorie *Rumcajs* zahrnovala všechny asociace spojené s touto pohádkou. V našem případě se jednalo o samotného Rumcajse, Manku, Cipíska a les Řáholec. Uvedlo ji 46 % VŠ a 80 % SŠ.

Kategorie *širší* zahrnovala památky a přírodu Českého ráje, vyskytovala se jako les, skály, názvy hradů, krásná krajina, místní jména (28 % VŠ, 10 % SŠ).

Kategorie *osobní* zahrnovala nějaký osobní zážitek spojený s Jičínem, od nákupu až po špatné dopravní značení, vlak, zastávku autobusů, známé a přátele z Jičína a okolí (15 % VŠ, 10 % SŠ).

Kategorie *architektura Jičína* zahrnovala stavby nebo urbanistické celky, objevovalo se například: věž, brána, náměstí, zámek (9 % VŠ, ze SŠ ji neuvědli nikdo).

Kategorie *naše* zahrnovala tři klíčové výrazy: Albrecht z Valdštejna, baroko, libosad (aleje) – 1 % VŠ.

Odpovědi na druhou otázku lze shrnout podle tab. 2.

Tab. 2. Město Jičín je spojené s výrazy jako: (uveďte podle Vás 3 nejvýznamnější):

Kategorie	VŠ (%)	SŠ (%)
"Naše"	33	38
Širší	61	39
Zavádějící	6	23

Hrad Trosky, dominanta Českého ráje

Prachovské skály v zimě

Z této ankety nelze vyvozovat nějaké dalekosáhlé a reprezentativní závěry. Je to pilotní průzkum, který může ukázat jen na některé zajímavé jevy. Jejich platnost ve smyslu generalizace je značně omezená. Pokud jsme si vědomi těchto omezení, můžeme se pokusit o několik poznámek k zamyšlení.

Co lze z výsledků s omezenou platností vyčíst je fakt, že město Jičín je v obecné, první a bezprostřední rovině u vysokoškolských vnímáno jako město Rumcajsovo, spojené s reálnými krajinnými prvky a památkami Českého ráje. Jičín není příliš rozlišován od ostatních památek a přírody Českého ráje ve smyslu kategorie "naše". To znamená, že u 2/3 oslovených VŠ návštěvníků není o něm vytvořen obraz jako o městu Valdštejnově, průsečku krajinných linií, barokního konceptu krajiny a modelu tehdejšího světa. U gymnazistů je ještě méně vyhraněný obraz, rozložený prakticky na třetiny mezi všechny možnosti. A naopak, je u nich ještě více vyhraněný při volných asociacích, kde je drtivou většinou Jičín považován za město Rumcajsovo.

To není tak špatný obraz, jak by se mohlo na první pohled zdát. Nejméně třetina všech oslovených reagovala především na klíčová slova *Valdštejn* a *libosad*. Specifika Jičína, ať už jde o klíčová slova v kategorii *naše*, nebo o *architekturu Jičína* (náměstí, věž, nikdy se neobjevil kostel), jsou vnímána odděleně. Ne jako barokní model světa. Věky tento obraz rozbily a nedávná doba jej oživila o pohádkovou, ideologicky neškodnou romantickou postavou spravedlivého loupežníka Rumcajse a jeho příběhů, postav a prostředí.

Rád bych se zastavil podle mého názoru u společného znaku této krásné pohádky a obrazu Jičína, jak byl vnímán v našem průzkumu. Je to ona romantika Českého ráje. Společný jmenovatel pro pohádkový příběh a jeho kulisy se prolíná s reálnými památkami a přírodou Českého ráje a je dodnes takto vnímán. To však není nijak novodobý vynález. Sám název toho kusu krajiny o romanti-

kém vztahu mnoho vypovídá, známé jsou romantické dostavby na Troskách, nebo na hradu Valdštejn, nebo směle barokní plány propojující kosmos a lidský život v krajinných liniích.

Na základě výsledků ankety a diskusí na zmíněné jičínské konferenci lze tvrdit, že významu krajinných linií

vycházejících z Jičína dnes není obecně rozuměno jako celkovému obrazu. Tato kompozice teprve čeká na své znovuoobjevení.

Otázka je, zda vůbec bude barokní kompozice krajiny v nějakém větším rozsahu pochopena a sdílena? Bude se týkat jen zasvěcených, nebo to bude obraz pochopitelný i pro širokou veřejnost? Domnívám se, že k budoucím odpovědím na tyto otázky se dá využít obrazu Jičína – města Rumcajsova a Jičína – města Valdštejnova. Nabízejí se podstatě tyto možnosti: a) *symbióza*, která by byla nejvýhodnější pro turistickou budoucnost města, b) *doplnění*, které by odpovídalo struktuře rodinných návštěv Jičína a Českého ráje (pro děti je tu pohádka s trasami, muzeem a pro dospělé ukázka barokní kompozice krajiny), c) *koexistence* obou obrazů města nezávisle na sobě, což by bylo do jisté míry opakování současného stavu a bylo by jen otázkou času, schopností a peněz, jaký by byl jejich vzájemný poměr, d) *vylučující se konkurence*, která by byla asi pro budoucnost města nejhorší variantou a zbytečně by oslabovala oba obrazy Jičína ve veřejnosti.

Domnívám se, že obraz města v očích veřejnosti je velmi důležitý v jakémkoli uvažování o jeho další budoucnosti. Jičín má v tomto velkou výhodu města spojovaného velmi výrazně, ať už s pohádkovou postavou Rumcajce, s reálnými významnými krajinnými prvky Českého ráje a s historickými postavami. Kolik je asi měst a jejich přílehlých krajín, které by dopadly v podobné anketě mnohem hůře, prostě tak, že bychom dostávali odpovědi převážně *nevím, s ničím nemám toto město spojeno, nevím, co je v jeho okolí zajímavého* a podobně.

Pokusil jsem se zformulovat několik konkrétních záležitostí pro město Jičín:

• Jedinečné světské a duchovní linie naznačené v krajině kolem Jičína by bylo vhodné zachovat a zpřístupnit

Valdice – Valdštejnská loggie, lipový libosad – pohled od západu

Vrch Velíš se zříceninou hradu, pohled od Jičína

v očištěné formě, jako výrazné tvary nepřerušované neorganickými komunikacemi a zástavbou.

• Tyto linie však vyžadují nejen historickou barokní náplň, ale také současnou – světskou i duchovní.

• Těmito liniemi podmiňovat plán rozvoje Jičína, to znamená vytvořit zóny, ale ne tak, jak je známe z jiných měst v podobě industriální, klidové, nákupní, obytné, ale jako duchovní zóny a dynamické (světské) zóny klidu

Letecký snímek středu města Jičín

a pohybu, stálosti a rozvoje, inspirované kulturním dědictvím města a krajiny.

Obnova integrovaného obrazu města Jičín je možná, pokud bude tento obraz sdílen a bude mu rozuměno v současném životě. Je tu jedinečná šance poukázat na něco nadčasového, překračujícího náš život jak směrem do historické minulosti, tak směrem do budoucnosti. Vytváření tohoto obrazu je proces. Na něm se mohou podílet nejen obyvatelé města a jejich radnice, ale také měkká turistika obecně. Poloha Jičína a jeho dědictví pro to nabízí dobré startovní podmínky. Proti procesu vyhasínání barokního konceptu krajiny je nutné postavit proces spoluúčasti a spoluvytváření něčeho nového v historických, osvědčených a věkem prověřených liniích a průsečících.

Pouze pokud je už "příběh" krajiny dávno mrtvý, to znamená, že je nepochopitelný pro současné obyvatelé, nečitelný, že krajinným strukturám, jejich kulturnímu smyslu a rozměru přestávají rozumět, pouze tehdy se

stává krajina svým způsobem skanzenem, muzeem, kde se zastavil čas a kde už nemůžeme očekávat žádný vývoj a změnu. Krajina Jičínska mezi takto vnímané krajiny rozhodně nepatří.

Studie vznikla za podpory výzkumného záměru AV OZ 6087904.

Literatura

Stejskal, M.: Labyrint tajemna. Paseka Praha, 1991, s. 179 – 180.
Černovický, L.: Pohádky a báje z Českého ráje. Vysoké Mýto, 1937 – 1940.

PhDr. Miloslav Lapka, CSc., Ústav ekologie krajiny
AV ČR, Na Sádkách 7, 370 05 České Budějovice
E-mail: milala@uek.caz.cz